

GIRDĖKIME MATYKIME KALBĖKIME

Gairės žurnalistams, medijų tyrėjams ir edukatoriams

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

GIRDĖKIME MATYKIME KALBĖKIME

Gairės žurnalistams,
medijų tyrėjams ir edukatoriams

GIRDĖKIME
MATYKIME
KALBĖKIME

Gairės žurnalistams, medijų tyrėjams ir edukatoriams

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2026

Leidinį parengė:
Gintaras Aleknonis, Vilniaus universiteto profesorius
Renata Šukaitytė, Vilniaus universiteto profesorė
Auksė Balčytienė, Vytauto Didžiojo universiteto profesorė

Leidinys parengtas įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos mokslinių tyrimų projektą „Transmedialios komunikacijos modelis žiniasklaidos atsparumui ir visuomenės informaciniam integralumui pasiekti“ (S-VIS-23-20, 2023–2025).

LMT
Lietuvos mokslo taryba

Mokslinis redaktorius prof. dr. Andrius Vaišnys

Gairėse aptariami iššūkiai, su kuriais šiandieninėje poliarizuotoje informacinėje erdvėje susiduria žurnalistai ir kiti viešosios komunikacijos dalyviai. Leidinyje nagrinėjami aštuoni aktualūs informacinės erdvės iššūkiai – nuo burbulų filtro ir periferinių veikėjų iki žurnalistų aktyvizmo, platformizacijos ir dialogo kultūros. Siūlomi būdai, kaip šiuos iššūkius įveikti neatsiribojant nuo skirtingų visuomenės grupių. Ypatingas dėmesys skiriamas gebėjimui klausytis, suprasti kitokią perspektyvą ir kurti pagarba grįstą dialogą. Patariama, kaip išlaikyti profesionalumą augant informacijos burbulų, alternatyviosios žiniasklaidos ir socialinių medijų įtakai bei kaip atsakingai veikti skaitmeninėje terpėje, išlaikant auditorijos susidomėjimą ir pasitikėjimą. Glaustame praktinių klausimų leidinyje žurnalistai ir informacijos vartotojai kviečiami atpažinti dabartinės žiniasklaidos problemas ir atrasti, kaip žurnalistai gali kurti ir palaikyti atviresnę, demokratišką viešąją erdvę.

Žurnalistai išmano profesinės veiklos principus, vadovaujasi sukaupta patirtimi ir profesine intuicija, tačiau politinių konfliktų ir technologinių pokyčių laikais jiems, ypač pradedantiesiems, kyla sunkumų. Šios gairės – praktinių patarimų rinkinys, padėsiantis komunikuoti drąsiau ir tvirčiau.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

ISBN 978-609-07-1295-5 (spausdinta knyga)
ISBN 978-609-07-1281-8 (skaitmeninis PDF)
DOI https://doi.org/10.15388/ZT/JR/GAIRES.2026

© Auksė Balčytienė, 2026
© Andrius Vaišnys, 2026
© Gintaras Aleknonis, 2026
© Renata Šukaitytė, 2026
© Vytauto Didžiojo universitetas, 2026
© Vilniaus universitetas, 2026

TURINYS

Pradžios žodis 7

1. **Gyvenimas ir kūryba informaciniame burbule** 9
   Problema 9
   Ką reikėtų daryti 9
2. **Alternatyvioji žiniasklaida** 11
   Problema 11
   Ką reikėtų daryti 11
3. **Periferiniai veikėjai** 13
   Problema 13
   Ką reikėtų daryti 13
4. **„Trolinimas“** 14
   Problema 14
   Ką reikėtų daryti 14
5. **Žurnalistų aktyvizmas** 15
   Problema 15
   Ką reikėtų daryti 15
6. **Naujienų vartojimas, piliečių įsitraukimas ir dialogo kūrimas** 16
   Problema 16
   Ką reikėtų daryti 17
7. **Platformizacija** 18
   Problema 18
   Ką reikėtų daryti 18
8. **Dialogo kultūra** 20
   Problema 20
   Ką reikėtų daryti 20

Pabaigos žodis 21

PRADŽIOS ŽODIS

Lietuvoje, kaip ir kitose Europos valstybėse, migrantų krizės bei COVID-19 pandemijos metu ir įsiplieskus karui Ukrainoje naujos politinės, socialinės ir ekonominės problemos – didelis migrantų ir pabėgėlių skaičius, auganti infliacija, didėjanti turtinė nelygybė – pakeitė tiek pagrindinės periodinės žiniasklaidos, tiek socialinių medijų turinį. Išaugo nepasitikėjimas valdžios institucijomis, tradicinėmis politinėmis partijomis, padidėjo visuomenės poliarizacija – mūsų laikų demokratinio pasaulio ir žiniasklaidos reiškinys.

Poliarizacija plačiai suprantama kaip būsena ar situacija, kai atskiros visuomenės grupės nesusikalba (ir negali susikalbėti) dėl nepasitikėjimo ir ryškių nuomonės skirtumų, suponuotų tapatybės, pažiūrų, vertybių ir įsitikinimų ar net socialinės atskirties, kuri lemia ar gali lemti stiprius konfliktus. Poliarizacija gali būti suvokiama kaip tam tikras žmonių grupės elgesys, susitelkimas į konkretų veiksmą (pavyzdžiui, medijų turinio vartojimą ir kūrimą, dalyvavimą pilietiniame, religiniame ar kitame judėjime), siekiant supriešinti ar aštrinti santykius.

Poliarizuotoje visuomenėje įsivyrauja tikėjimas vienos pusės (informacinio kanalo, lyderio, partijos ar kt.) tiesa, didėja noras „kitą“ nutildyti ir perauklėti. Dėl to mažėja konstruktyvaus ir pagarbaus dialogo galimybė, stiprėja susipriešinimas, netgi iškyla radikalizacijos arba izoliacijos grėsmė, kai pasirenkamas uždaras bendravimas su bendraminčiais, o informacija gaunama iš riboto kiekio informacijos šaltinių, patvirtinančių „kitos“ informacijos ir argumentų nepatikimumą.

Susiskaldymas episteminiu, moraliniu, socialiniu ir kitokiu pagrindu daro demokratinę sistemą trapią ir pažeidžiamą. Poliarizuotoje visuomenėje dėl didėjančio informacinių kanalų skaičiaus ir algoritmų generuojamo turinio įtaigos socialinėse medijose lengvai plinta dezinformacija, manipuliuojama duomenimis ir tai sukuria terpę iškilti populistiniams, kraštutiniams politiniams veikėjams, atsirasti radikaliems ir ekstremistiniams judėjimams, skatina socialines problemas ir atskiras bendruomenes vertinti pasitelkus binarines opozicijas (gerai – blogai, teisinga – neteisinga, sava – svetima ir pan.). Poliarizuotoje visuomenėje sunku užtikrinti pagarbą kitokiai nuomonei ir saugumą tiems, kurie šią nuomonę išsako ir palaiko. Psichologinis smurtas ir patyčios viešojoje

informacinėje erdvėje tampa sunkiai sprendžiama problema, neretai net norma. Europos šalyse atlikti tyrimai rodo, kad populistinė alternatyvi žiniasklaida reikšmingai prisideda prie visuomenės susiskaldymo[1]. Atsakingai profesionaliajai žiniasklaidai, žurnalistams ir nuomonės formuotojams tenka svarbus vaidmuo sprendžiant šią problemą, todėl leidinys pirmiausia skirtas minėtai grupei, tačiau gali būti naudingas ir kaip medijų raštingumą stiprinanti priemonė dirbantiesiems su įvairiomis grupėmis.

Leidinio idėja suformuluota projekto „Transmedialios komunikacijos modelis žiniasklaidos atsparumui ir visuomenės informaciniam integralumui pasiekti“ vykdytojų diskusijų metu, aptariant atliktų tyrimų rezultatus ir pokalbius su Lietuvos žurnalistais, intelektualiais nuomonės formuotojais, medijų edukatoriais, atskleidusius pagarbaus pokalbio, taikaus situacijos išsiaiškinimo, mokėjimo klausyti, o ne tik kalbėti, noro suprasti, o ne tik įtikinti poreikį.

Šiame leidinyje išskiriamos aštuonios pagrindinės problemos, apimančios smulkesnius informaciniame lauke dirbančiųjų sunkumus, ir glaustai aptariami iššūkiai, kylantys žurnalistams dėl poliarizacijos viešojoje informacinėje erdvėje, taip pat ieškoma būdų šiems iššūkiams įveikti:

- kaip kalbėti vieniems su kitais negilinant priešpriešos;
- kaip atpažinti ir įvardyti skirtybes jų negilinant, nepriešinant ir nemenkinant;
- kaip išlaikyti pagarbą tam, kuris negerbia kito;
- kaip įtraukti piliečius į dialogiškos, pagarba grįstos informacinės erdvės kūrimą;
- ką reiškia būti atsakingu žurnalistu, žiniasklaidos kanalu, bendrove, žiniasklaidos kanalo bendradarbiu;
- kaip kurti sinergiją tarp atskirų informacinių platformų.

1 Directorate-General for Migration and Home Affairs. (2023). The media and polarisation in Europe: Strategies for local practitioners to address problematic reporting. European Commission. https://home-affairs.ec.europa.eu/whats-new/publications/media-and-polarisation-europe-strategies-local-practitioners-address-problematic-reporting-may-2023_en

1. GYVENIMAS IR KŪRYBA INFORMACINIAME BURBULE

Problema

Filtro *burbulai* ir informacijos šuliniai, situacijos, kai dėl algoritminio turinio atrankos ir selektyvaus informacijos vartojimo žmogus socialiniuose tinkluose nuolat mato panašią, jo įsitikinimus ir požiūrį patvirtinančią informaciją, tapo kasdiene informacinio gyvenimo dalimi ir žurnalistams kelia naujų iššūkių pasiekti tikslinę auditoriją ir kurti santykį su ja. Tai ne tik išorės veiksnys, apie kurį plačiai rašoma ir diskutuojama, bet ir profesiniai spąstai, į kuriuos lengva pakliūti, tačiau nelengva ištrūkti. Filtro burbulai ir informacijos šuliniai iškraipo tikrovę, ardo pasitikėjimą, sukelia vidinį spaudimą ir itin apsunkina pagrindinę žurnalistikos misiją – informuoti visuomenę, skatinti valdžios atskaitingumą ir puoselėti visuomenės dialogą. Norint sėkmingai veikti viešojoje erdvėje, reikia sąmoningų ir nuolatinių pastangų išsiveržti iš burbulo, suprasti įvairias perspektyvas ir atsiduoti žurnalisto misijai.

Ką reikėtų daryti

Kova su filtro burbulais ir informacijos šuliniais bus sėkminga, kai į auditoriją bus žvelgiama ne kaip į vartotojus, kuriuos reikia užvaldyti, bet kaip į žmones, kuriems žurnalistika turi tarnauti. Žiniasklaida turi ne tik teikti ir patvirtinti patogią informaciją, kuria jau tikima, bet ir skelbti žinias, kurios gali atrodyti ir nepatogios, ir sudėtingos.

Žurnalistas turėtų stengtis:

1. Sąmoningai ir reguliariai skaityti skirtingų ideologinių krypčių šaltinių skleidžiamas žinias, siekdamas ne sutikti, o suprasti kitų auditorijų požiūrį, prioritetus ir rūpesčius.
2. Socialiniuose tinkluose stebėti ne tik bendraminčius – taip geriau pažins įvairius visuomenės sluoksnius.

3. Ir virtualiai, ir ypač fiziškai išeiti iš uždaro redakcijos pasaulio – bendrauti ne tik telefonu, žinutėmis, bet ir gyvai. Žurnalisto darbas yra gyvai klausytis žmonių ir juos pažinti.
4. Atsiminti, kad gyvenimas verda ne tik Vilniuje (jei dirba sostinėje) ar rajono centre (jei dirba vietos žiniasklaidoje).
5. Rengdamas didesnę publikaciją ar laidą, paklausti savęs ir kolegų, kaip šį kūrinį priimtų skeptiška auditorija.
6. Periodiškai peržiūrėti savo šaltinius ir aktyviai ieškoti naujų šaltinių (ir naujų ekspertų), kad būtų išplėsta jų demografinė, socialinė, ideologinė ir geografinė aprėptis.
7. Būti smalsus ir atviras, o ne kas kartą mėginti patvirtinti savo įsitikinimus. Klausimais siekti suprasti, o ne patvirtinti tai, kas jau žinoma.

2. ALTERNATYVIOJI ŽINIASKLAIDA

Problema

Žurnalistams alternatyviosios žiniasklaidos platformos yra daugiau negu konkurentai; jos meta pamatinį iššūkį žurnalistikos epistemologijai – kaip žurnalistai sužino, ką jie žino, ir kaip patvirtina žinias. Problema yra ne tik skirtingų nuomonių ir požiūrių raiška. Alternatyvioji (ypač populistinė) ir tradicinė periodinė žiniasklaida varžosi, siekdamos įrodyti *savo* tiesą, skirtingai suvokia žiniasklaidos misiją ir socialinę tikrovę. Žurnalistai atsiduria aplinkoje, kurioje abejojama visuomenine žiniasklaidos misija ir pažeidžiamas įprastinis ekonominis žiniasklaidos modelis. Alternatyvioji žiniasklaida daro didelį poveikį bendruomenėms, gyvenančioms socialinėje atskirtyje, kurioms būdingos populistinės nuostatos ir menkas pasitikėjimas žiniasklaida bei valstybinėmis institucijomis. Alternatyvioji žiniasklaida įtaigiu turiniu gali sustiprinti neigiamas nuostatas šiose bendruomenėse, įtikinti sąmokslo egzistavimu, o ne demokratinio problemų sprendimo galimybe.

Ką reikėtų daryti

Žurnalistas turėtų nepasiduoti alternatyviosios žiniasklaidos darbotvarkės diktatui ir aktyviai formuoti savo darbotvarkę, grindžiamą visuomeninės misijos ir profesinių principų supratimu, – teikti patikrintą, iš objektyviai surinktų duomenų ir šaltinių parengtą ar gautą informaciją, reikalingą visuomenei.

Tai reiškia:

1. Sutelkti dėmesį į esmę – plėsti žinias gilinantis į aptariamąjį dalyką, jo kontekstą, vietines temas ir jau atliktus tyrimus. Alternatyvieji medijų kanalai to negali arba nenori daryti.
2. Vesti skaitytoją (klausytoją, žiūrovą) pasirinktu, argumentų ir faktų logika grįstu keliu, o ne rėkti ar auklėti. Chaotiškoje informacijos srautų aplinkoje ir karo propagandos fone faktus tikrinantis žurnalistas yra svarbesnis negu bet kada anksčiau.

3. Žvelgti į žurnalistiką kaip į paslaugą visuomenei – žurnalistika nėra tik prekė, kurią reikia parduoti. Tai informacijos mainų paslauga bendruomenei, primenanti sveikatos apsaugą ar švietimą.
4. Tik sugrįžę prie profesionalumo principų ir skaidrios veiklos žurnalistai gali įveikti alternatyviosios žiniasklaidos keliamus iššūkius ir būti nepakeičiama demokratinės visuomenės dalimi.

3. PERIFERINIAI VEIKĖJAI

Problema

Vadinamieji *periferiniai veikėjai* klesti už tradicinės, institucinės žurnalistikos ribų. Tai tinklaraštininkai, socialinių tinklų nuomonės formuotojai (dar vadinami *influenceriais*), partiniai komentatoriai, aktyvistai, pilietiniai žurnalistai ar net valstybės remiami internetiniai *troliai*. Jie – skaitmeninių technologijų ir socialinių platformų paskatintas reiškinys. Periferiniai veikėjai demokratizavo informacijos sklaidą, bet kartu prisidėjo prie jos tapsmo informacinių kovų lauku. Jie metė iššūkį įsitvirtinusiam žiniasklaidos autoritetui, jos verslo modeliui ir pačiai profesionalios žurnalistikos prasmei, taip skatindami medijų kaitą. Žiniasklaida šiandien nebėra vienintelis informacijos vartų sargas.

Ką reikėtų daryti

Žurnalistai neturėtų varžytis su periferiniais veikėjais, bet turėtų pabrėžti tradicines profesines vertybes. Svarbiausios iš jų:

1. Skaidrumas. Kruopščiai tikrinti šaltinius ir redaguoti tekstus, aiškiai atskirti faktus nuo analitinių komentarų ir nuomonių.
2. Pasitikėjimas. Kurti dialogą, aiškinti visuomenei savo skirtumus nuo periferinių veikėjų ir pristatyti darbo metodus.
3. Profesionalumas. Atskleisti jį kaip profesinį pranašumą, nes periferiniai veikėjai problemoms tirti neturi nei noro, nei išteklių, nei kompetencijos.
4. Empatiškas santykis su auditorija. Reikšti pagarbą ir atsižvelgti į socialinių grupių, oponentų, kitaip mąstančiųjų interesus bei galimybes gauti informaciją.

4. „TROLINIMAS“

Problema

Ryški tendencija – agresyvus, politizuotas žurnalistų *trolinimas*. Šie veiksmai neapsiriboja asmeninėmis atakomis prieš žurnalistus, bet dažnai yra ideologiškai motyvuoti. *Trolinimas* kelia grėsmę ne tik žurnalistų psichologinei būsenai, bet ir visuomenės pasitikėjimui žurnalistų profesija. Tyrimai rodo, kad auditorijų grupės, jaučiančios atskirtį nuo žiniasklaidos elito, taiko *taktinį trolinimą* – organizuotą, tikslingą komentavimą kaip skaitmeninę pasipriešinimo arba erzinimo formą. Tokiais atvejais vartotojų dėmesys sutelkiamas ne tik į turinio kritiką, bet ir į tiesioginį žurnalisto autoriteto kvestionavimą. Dėl to didėja žurnalistų patiriamas dalyvavimo nuovargis (angl. *participation fatigue*), kai reikia moderuoti diskusijas, o viltys, jog skaitmeninė erdvė ir socialinių medijų plėtra priartins redakcijas prie auditorijų, didins žiniasklaidos skaidrumą ir atskaitomybę bei prisidės prie demokratijos stiprėjimo, susiduria su priešinga realybe. Redakcijos riboja komentarus, žurnalistai traukiasi iš atitinkamų diskusijų, teikdami pirmenybę savo saugumui.

Ką reikėtų daryti

Svarbu „nemaitinti“ *trolių* – jie siekia žurnalistų dėmesio, todėl, jo negavę, nusivilia ir, stebėdami viešąją erdvę, ieško kitų aukų.

1. Pirmą įžeidžiantį komentarą bandykite ignoruoti ir tikėkitės, kad *trolis* atsitrauks. Jokiu būdu neįsitraukite į ginčą, nebandykite „aiškintis“ argumentais.
2. Sistemingo *trolinimo* ar įžeidimų atveju blokuokite *trolį* ir praneškite moderatoriams. Jokiu būdu neatsakykite tuo pačiu: neįžeidinėkite, nesikeikite.
3. Jeigu *trolis* griauna diskusiją, nereaguokite, bet parašykite konstruktyvų komentarą kitam dalyviui, taip vėl sutelkdami dėmesį į aptariamą temą. Ignoruokite su diskusija nesusijusius komentarus.
4. Kai *trolinamas* kitas žurnalistas, parodykite solidarumą su juo, išreikškite palaikymą ir praneškite moderatoriams. Neįsitraukite į konfliktą su *troliu*.

5. ŽURNALISTŲ AKTYVIZMAS

Problema

Žurnalistai neretai įsitraukia į visuomeninę ar net politinę veiklą. Dalis žurnalistų pasirenka žurnalistinio aktyvizmo kryptį, atmesdami griežtą neutralumą ir siekdami ne tik atskleisti neteisybę ir suteikti balsą socialiai atskirtiems žmonėms, bet ir skatinti socialinius pokyčius tose srityse, kuriose reikia neatidėliotinų sprendimų. Žurnalistų aktyvizmas sujungia tyrimų žurnalistikos metodus su visuomenės interesų gynimu bei atstovavimu tam tikrų grupių interesams, juo labiau, kad socialinių tinklų kultūra dar labiau skatina aktyvizmą. Išskyrus atvejus, kai tenka ginti profesinį orumą ir žurnalistams būtiną žodžio laisvę, tapdamas veikėju, o ne pranešėju, žurnalistas: (1) susitapatina su savo remiama organizacija ar grupe; (2) praranda galimybę į reiškinį žvelgti iš šalies; (3) sudaro pagrindą informacijos vartotojams abejoti jo objektyvumu; (4) įgyja galimybę pirmas gauti informaciją, pakalbinti savo remiamo sąjūdžio vadovus ir narius.

Ką reikėtų daryti

Įsitraukimas į aktyvią veiklą žurnalistą lengvai paverčia propagandininku ar bent jau viešųjų ryšių agentu. Įsitraukdamas į aktyvią veiklą, žurnalistas turėtų:

1. Aiškiai ir atvirai deklaruoti savo interesus ir tikslą. Tai nėra formalus žingsnis. Skaidriausia ir tikriausia deklaracija, kuri pateikiama pačiam sau. Žurnalisto profesija neleidžia kaitalioti socialinių vaidmenų.
2. Savo veikla padėti būti išgirstiems pirmiausia tiems, kurie be jo pagalbos to negalėtų padaryti.
3. Informacinės, analitinės ar tiriamosios žurnalistikos pranešimais padėti atskleisti problemas, įtakingų asmenų nusikaltimus, apie kuriuos visuomenei svarbu žinoti.

6. NAUJIENŲ VARTOJIMAS, PILIEČIŲ ĮSITRAUKIMAS IR DIALOGO KŪRIMAS

Problema

Piliečiai (ypač vadinamoji *socialinių medijų karta*) naujienas ir informaciją dažnai renkasi ne iš įprastinių ar žiniasklaidos rinkoje įsitvirtinusių kanalų, bet iš socialinių medijų, tinklaraščių, tinklalaidžių, mobiliojo ryšio taikomųjų programų, įvairių alternatyviojo turinio platformų bei draugų ar kolegų persiųstos informacijos[2]. Mažėjant patikrintas naujienas teikiančių kanalų vartojimui ir vengiant „blogų" (kitaip – rimtų) žinių, traukiasi įprastinės periodinės žiniasklaidos auditorija, menksta žiniasklaidos poveikis visuomenei bei galimybė mažinti jos poliarizaciją.

Socialiniai tinklai ir mobiliojo ryšio priemonės sukuria sąlygas efektyviai dalytis žurnalistiniu turiniu, tačiau praktikos, leidžiančios tekstui atsidurti interneto paieškos rezultatų ar socialinės žiniasklaidos tendencijų viršuje, yra sudėtingos, daro įtaką tam, kaip ir kokie tekstai rengiami, taip pat lemia naują auditorijų elgsenos reiškinį – „atsitiktinį naujienų vartojimą". Jis apibrėžiamas kaip nenuoseklus ir nesistemingas informacijos vartojimas naršant socialiniuose tinkluose, klausant tinklalaidžių, skaitant gautus *WhatsApp*, *LinkedIn* pranešimus ir kt. laisvalaikio metu ar dirbant ir keičia tikslingą naujienų vartojimą. Tokius informacijos ir nuomonių srautus mokslininkai laiko nesubalansuotais, subjektyviais informacine ir ideologine prasme[3].

---

2 European Parliament. (2023). *Eurobarometer media & news survey 2023*. https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3153

3 Denisova, A. (2023). Viral journalism. Strategy, tactics and limitations of the fast spread of content on social media: Case study of the United Kingdom quality publications. *Journalism*, *24*(9), 1919–1937. https://doi.org/10.1177/14648849221077749; Valeriani, A., & Vaccari, C. (2016). Accidental exposure to politics on social media as online participation equalizer in Germany, Italy, and the United Kingdom. *New Media & Society*, *18*(9), 1857–1874. https://doi.org/10.1177/1461444815616223

Ką reikėtų daryti

Ši situacija skatina žurnalistus permąstyti, kaip jie turėtų rengti svarbius pranešimus, plėtoti dialogą su savo auditorija ir skatinti ją kurti demokratišką, tolerantišką ir įvairialypę informacinę erdvę. Taigi žurnalistas turėtų:

1. Pažinti ir suprasti auditoriją, ieškoti įtraukių formų ir stilių (ypač vizualių ir interaktyvių) svarbiai informacijai perteikti ir auditorijai sudominti.
2. Įtraukti piliečius į bendrą informacinio žurnalistinio turinio kūrimą ir sklaidą, pasitelkdamas transmedialias strategijas.
3. Kurti bendruomenines informacines erdves socialinėse medijose ir kitose platformose, moderuodamas diskusijas, plėtodamas konstruktyvų dialogą tarp atskirų auditorijos segmentų, vengdamas arogancijos, priešpriešos, šališkumo ir manipuliatyvumo.
4. Perteikti sudėtingą ir emociškai sunkią informaciją, pasitelkdamas realių žmonių patirtis ir taikydamas tinkamai pasirinktas vizualiosios komunikacijos priemones.

7. PLATFORMIZACIJA

Problema

Populiarių skaitmeninių platformų (pavyzdžiui, *Facebook*, *Instagram*, *YouTube*, *TikTok*) auganti paklausa informacinių ir laisvalaikio paslaugų rinkoje dėl estetiško ir įtraukaus turinio kelia rimtų iššūkių šiuolaikinei profesionaliai žiniasklaidai ir žurnalistams, nes jie praranda turinio sklaidos kontrolę, auditoriją ir pajamas. Algoritmizacijos įtaka turinio matomumui verčia redakcijas ir žurnalistus darbe atsižvelgti į šiuos procesus ir algoritmų logiką. Žurnalistų autoritetas mažėja, nes informaciniame medijų lauke jie tampa tik vieni iš daugelio veikėjų greta populiarių nuomonės formuotojų, politikų populistų, aktyvistų ir kt. Auditorijai tampa sudėtinga atsirinkti patikimus informacinius kanalus, atskirti žurnalistą nuo nuomonės formuotojo, kai net tradicinėje, pagrindinėje žiniasklaidoje žurnalisto balsas pasiklysta tarp populiarių asmenų, politikų, viešųjų intelektualų nuomonių, politinių partijų ar įmonių užsakomųjų pranešimų.

Ką reikėtų daryti

Žurnalistai negali sustabdyti platformizacijos procesų, tačiau, pasitelkdami savo profesionalumą, žiniasklaidos infrastruktūrą ir medijų edukacijos principus, gali:

1. Leisti skirtingų nuomonių turėtojams išsakyti savo poziciją ir argumentus diskutuojamu klausimu ir taip didinti pasitikėjimą žurnalistais ir žiniasklaida.
2. Stiprinti tiesioginį ryšį su auditorija per tinklalaides, tinklaraščius, gyvus susitikimus ir komunikaciją socialinių medijų paskyrose.
3. Daugiau dėmesio skirti estetiškai ir emociškai įtraukiai pranešimų formai, transmedialiems ir interaktyviems pasakojimams.
4. Reikšmingus tarptautinius įvykius pristatyti iš skirtingų perspektyvų, remdamiesi įvairiais patikimais šaltiniais. Lietuva tampa vis globalesnė, lietuviai daugiau keliauja, kuria mišrias šeimas, todėl, nerasdama išsamios ir patikimos informacijos „čia“, auditorija jos ieško „kitur“.

5. Žurnalistai gali stebėti ir analizuoti populistų retoriką, mokytis joje atpažinti tikras visuomenės problemas ir parodyti, kaip jos kreipiamos šioms grupėms naudinga linkme.

8. DIALOGO KULTŪRA

Problema

Dialogo kultūros visuomenėje pagrindas – pagarbus, informuotas ir konstruktyvus viešasis dialogas bei nuolatinis jo palaikymas. Kalbame ne apie dialogą tarp bendraminčių, priklausančių tam pačiam socialiniam burbului, bet apie skirtingų vertybinių ir politinių nuostatų, išsilavinimo, pajamų, amžiaus ar tautybės grupių narių dialogą. Šiandien Lietuvos, kaip ir kitų šalių, visuomenės susiduria su daugeliu išorinių ir vidinių problemų, kurios skaldo jas į tuos, kurie „turi“ ir „neturi“, „gali veikti“ ir „nėra įgalinti“, „mėgaujasi matomumu“ ir „yra nematomi“. Viešojoje informacinėje erdvėje vis labiau įsigali „atstūmimo kultūra“ (angl. *cancel culture*), kai negausūs kitokios nuomonės turėtojai puolami ir menkinami. Neretai jie netenka galimybės kalbėti viešai, yra išstumiami iš žiniasklaidos kanalų. Tai nutinka įvairių sričių atstovams, įskaitant viešuosius intelektualus. Tokia situacija kuria baimės aplinką, kurioje kitokios nuomonės turėtojai nedrįsta jos viešai išsakyti, todėl dialogo kultūra medijose skursta, įsivyrauja dominuojantys naratyvai ir jų plėtotojai. Tai apsunkina pagarba grįstos viešojo dialogo erdvės kūrimą ir palaikymą bei žurnalistų indėlį į šį nuolatinį procesą.

Ką reikėtų daryti

1. Skirti pakankamai laiko pranešimams sudėtingais ir jautriais klausimais rengti (tikrinant net tai, kas tarsi „akivaizdu“).
2. Vengti griežtų rėmų, pristatant kontroversiškas situacijas visuomenę skaldančiais klausimais.
3. Suteikti galimybę saugiai išsakyti nuomonę visiems skirtingų nuomonių turėtojams (pavyzdžiui, TV ar radijo laidoje diskutuojant vienai moteriai ir keturiems vyrams, kurie užgožia jos balsą, neužtikrinamos tinkamos sąlygos diskutuoti).
4. Ryškiai išsiskiriant nuomonėms, akcentuoti priežastis (politines, ekonomines, socialines ir kt.), argumentus, o ne tapatybės klausimus.
5. Prisidėti prie mokslininkų, NVO ir kitų iniciatyvų, kuriomis siekiama didinti visuomenės informacinį ir medijų raštingumą.

Pabaigos žodis

Viešojoje erdvėje vis daugėja komunikacijos problemų, todėl galime nesėkmingai lenktyniauti bandydami jas tiksliau suformuluoti arba siūlydami, kaip veiksmingiau įveikti atitinkamus iššūkius. Prieštaravimai ir konfliktai yra natūrali gyvybingos ir sveikos viešosios erdvės būsena. Jei jų nebūtų, tektų kalbėti ne apie laisvą pilietinę visuomenę, o apie totalitarinės minties dykumą. Svarbu, kaip tuos skaudžius konfliktus sprendžiame ir kaip gerbiame oponentus.

Šiame leidinyje įvardijome svarbiausius skaudulius. Jų sąrašas nėra baigtinis, kaip ir siūlomi sprendimo būdai; kiekvienas jį galėtų ir turėtų kaskart patikslinti, remdamasis turimomis žiniomis, patirtimi bei kompetencijomis. Bendra žurnalistų ir redaktorių diskusija esminiais profesionalumo klausimais stiprintų žurnalistų bendruomenės profesinę atsakomybę, kūrybinį nepriklausomumą ir savarankiškumą bei kompetencijas. Suprantame, kad šiuo metu tokio bendruomeniškumo ir solidarumo žurnalistikos terpėje trūksta, tačiau jo verta siekti drauge nagrinėjant skirtingoms žurnalistikos rūšims – tiek tarptautinių tyrimų, tiek informacinei naujienų žurnalistikai – kylančius iššūkius.

Girdėkime, matykime, kalbėkime. Gairės žurnalistams, medijų tyrėjams ir edukatoriams / Autoriai: Gintaras Aleknonis, Renata Šukaitytė, Auksė Balčytienė, Andrius Vaišnys. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2026. – 24 p.

ISBN 978-609-07-1281-8 (skaitmeninis PDF)

Gairėse aptariami iššūkiai, su kuriais šiandieninėje poliarizuotoje informacinėje erdvėje susiduria žurnalistai ir kiti viešosios komunikacijos dalyviai. Leidinyje nagrinėjami aštuoni aktualūs informacinės erdvės iššūkiai – nuo burbulų filtro ir periferinių veikėjų iki žurnalistų aktyvizmo, platformizacijos ir dialogo kultūros. Siūlomi būdai, kaip šiuos iššūkius įveikti neatsiribojant nuo skirtingų visuomenės grupių. Ypatingas dėmesys skiriamas gebėjimui klausytis, suprasti kitokią perspektyvą ir kurti pagarba grįstą dialogą. Patariama, kaip išlaikyti profesionalumą augant informacijos burbulų, alternatyviosios žiniasklaidos ir socialinių medijų įtakai bei kaip atsakingai veikti skaitmeninėje terpėje, išlaikant auditorijos susidomėjimą ir pasitikėjimą. Glaustame praktinių klausimų leidinyje žurnalistai ir informacijos vartotojai kviečiami atpažinti dabartinės žiniasklaidos problemas ir atrasti, kaip žurnalistai gali kurti ir palaikyti atviresnę, demokratišką viešąją erdvę.

Žurnalistai išmano profesinės veiklos principus, vadovaujasi sukaupta patirtimi ir profesine intuicija, tačiau politinių konfliktų ir technologinių pokyčių laikais jiems, ypač pradedantiesiems, kyla sunkumų. Šios gairės – praktinių patarimų rinkinys, padėsiantis komunikuoti drąsiau ir tvirčiau.

Vyriausioji redaktorė Milda Baltrimienė
Dailininkė Jurga Tėvelienė
Kalbos redaktorė Ona Petrėnienė
Maketuotoja Nijolė Bukantienė

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
knygynas.vu.lt, zurnalai.vu.lt
0,61 aut. l.

Vilniaus
universiteto
leidykla

9 786090 712955

knygynas.vu.lt zurnalai.vu.lt